

A szentmargitszigeti domonkosrendi apáca-kolostor romjai.

Irtta Lux Kálmán dr.

Már két esztendő rügyfakasztó kikelete támasztotta új életre a Szent Margitsziget elhagyott romjain küzködő növényzetet, amióta a régi nyomokat kereső ásó felbuhagya kutató munkáját. A langyos tavaszi szellő a makacszkodó tél minden fondorkodása ellenére ismét új életre fogja keitenia most még szunnyadó természetét; s a régi apáca-kolostor hajdani kis kertjében nemsokára újra nyílnak Szent Margit lilioimai. De amire a fehér liliumok magasra emelik illatterhes gyönyörű virágkoronájukat, a rombadőlt zárdatermek hajdani padlójából is ezernyi változatban tör fel a dudva az áldó napsugarak hatása alatt. Repkény és szalag tarka szőnyege borul a feltárt romok falmaradványai fölé s a felburjánzott területen csak a kutató elme képzelete varázsolhatja elénk a szent életű királyleány elpusztult zárdaoththonának s templomának alakját. A kegyelet szárnyán repülünk a nyulak szigetére, oda ahol IV. Béla király bájos leánya, Margit, a világ zajától elvonultan háborítatlanul élt vallásos áhitatának. Álomkép gyanánt jelenik meg előttünk az egyszerű kolostor. Százados tölgyek és sötét erdei fenyők környezetében. Minden olyan egyszerű ott, semmi sem emlékeztet a hivalkodó világi pompára. A monostor északi oldalán emelkedik a kívülről szinte rideg hatású, nagy, de aránylag alacsony templom keletre néző keresztboltozatos szentélyével, egyszerű famennyezetes hajójával, nyugati oldalán magasra felszökő egyetlen harangtornyával. A faragott kötámpillérekkel tagozott

templom déli oldalán szerényen huzódik meg az egyemeletes, alacsony zárdaeépület, simára vakolt homlokzatával, közegélyű kicsiny vasrácsos ablakaival.

A király a szentély nagyszerű, gazdagon tagozott aranykapuján keresztül látogatja a templomot, a nem nagy távolságban álló szigeti kastélyából, mi a templombajó egyszerűbb ajtaján lépünk az egyház belsejébe közvetlenül a Szentkereszt oltára mellett. A templomtér félhomályban de reng, tulnyomórészt északra néző kicsiny ablakain csak bágyadt fény szűrődik be, gyengén világítva meg az oldalfalakat elborító freskófestményeket s a templom egyszerű téglapadozatát. Élénk fénykéve özőnlük be azonban a föltár mögötti keletre néző színes ablakon, mely megaranyozza a legnagyobb művészettel faragott, csiszolt márványföoltárt. Ragyogó színekben tündöklük az ablak nagyszerű, a Boldogasszonyt ábrázoló mesteri üvegfestménye a rávetődő napsugár fényzőnében. Megélnékülnek a falfestmények színei is. Megelevenednek a Megváltó szenvedéseit és a Szentek életéből vett jeleneteket mutató ábrázolások, csak a szentély diadalív mellett állított Szentkereszt és Szent Erzsébet oltára burkolódik félhomályba, melyet csak az ott égő viaszgyertyák oszlatnak el némileg, fénycsikokkal kiemelve a pompás márványoltárok mesteri faragványainak körvonalait. A nap haladásával az imént még fényárban uszó ablak lassan árnyékba borul s a templom mind sötétebb lesz, csak az égő gyertyák s az örökmécs lángja viaskodik a sötétséggel, mely végre diadalmaszkodik.

A sötétséget azonban már pirkadatok az apáca-kolostorban összegyűlt apácák mécsesei oszlatják el, kik az első csengőjelre ide sereglenek össze, hogy elmondják a hajnali imát a matutinumot. Matutinum után még visszatérnek a hálótermekbe rövid alváásra,

de csakhamar megint fel kell kelniök, hogy elvégezzék a „primét“, mely után reggel hat óra tájban a monostor káptalantermében gyűlnék össze a napos káptalan gyűlésen. A káptalanterem a sekrestye melletti téglapadozatos sötét helyiség, melybe csak három keskeny lőrészszűrű, erős vasrostélyokkal elrekesztett ablakon szűrődik de-rengő napfény, mely csak nehezen hatol át az ablaknyílásokat eltakaró tölgyfadeszkák rácsszerű nyílásaiba kifeszített hólyagon keresztül. Itt is inkább a viaszgyertyák fénye oszlatja el a homályt. A sekrestye fölöli falon a Megváltó keresztje látható. Olyan alacsony e terem, hogy fagerendás mennyezetét valamely magasabb teremű apáca kezével szinte elérhetné.

A káptalanterem, valamint a zárdá többi földszinti termei mellett kis négyzetes kertcskék körülölelő kettőzött keresztfolyosó vonul. Az ebédlő (refektórium) bejáratával szemben a keresztfolyosóhoz csatlakozva pompás kutház emelkedik, faragott kőből, közepén márványemelés gyönyörű csorgó-kuttal. A nyolcszögletes díszes építményt kőbordás boltozat fűdi, a közepén álló kut felső kerek medencéjéből tíz stilizált, állatfejekkel díszített csorgón át halk csobogással ömlik a víz az alsó medencébe. A nyitott ablakokon át kedves illat árad be ide. Szinte egyéforr a kutház és az udvart körülölelő „kesengő“ folyosó magával a kolostorkerttel. A rideg keresztfolyosó oszlopos, kapcsolt ikerablakain át mindenütt kedves kitekintés nyílik a virágok közé. Imitt-amott az ikerablakok oszlopára színes repkény csavarodik. Kedvesen szakítva meg az architektúra merev vonalait. Az ablakpadkákon csinos cserepes virágok nyílnak, fölöttük az udvarból a „rosa centifolia“ óriási rózsái integetnek zöldrefestett farácskosarak közepéből. A keresztfolyosó meszelt falai rideg hatást tesznek s ezen

csak egy-egy kép vagy feszület enyhít némileg; téglapadozaton alig hallható csoszogással egy-egy apáca alakja libben el.

A keresztfolyosóról alacsony ajtó nyílik az ebédlő szomszédságában lévő konyhába. Nyitott tűzhelyen sütnék-föznek itt. A délkeleti sarokban ott áll a nagy tűzhely, kölapjában vágott kerek nyílásokon keresztül áramló levegő lángralobbantja a hamvadó paraszat, háromlábú vaslábasokon föl az egyszerű bőjtí étel. A tűzhely fölött öblös sátoros kémény szivja el a füstöt az alacsony gerendamennyezetes konyhából. Padlóját téglaburkolat fedi, nagy rácsos ablaka világossá teszi a füstös rideg helyiséget, hol egyébként csak az edények és eszközök ragyogó tisztasága tündöklük.

Az ebédlő a legegyszerűbb berendezést mutatja. A falak mentén deszkával fedett, falazott padkák vonulnak, előttük deszkából durván összerótt keskeny asztalok húzódnak. Külön kisebb emelvényen foglal helyet a felolvasó, ki a növéreknek az egész szertartászerű étkezés ideje alatt valamelyik szent könyvből olvas fel az apácák lelki enyhülésére. A földszinten odább a munkatermek állanak, a szövöszekek, fonó-, himző-eszközök mindennemű fajával berendezve, itt serény munka folyik, itt szövik a ruhának való kelmét, de annál sokkal finomabb arany vagy megaranyozott sodronyból font szöveteket készítenek miseruhák számára. A legszebb iparművészi remekék kerülnek elő az apácák finom ujjai alól.

A kolostorhoz gazdasági épületek is csatlakoznak, odébb áll a betegek kórnáza, hol nemcsak a gyengélkedő apácák, hanem sokszor a távolból jött idegenek keresnek gyógyulást.

A jól végzett, fárasztó napi munka után az emeleten levő közös hálótermekbe vonulnak a növérek, hol válaszfalakkal egy-

mástól elkülönített, szép sorjában elrendezett kemény fekvőhelyeken pihenhetik ki a nappal fáradalmait.

Az álmokép eltűnik, helyette már csak a történet száraz adatai jegyzik föl, hogy Szent Margit halála után a kolostor nagy jelentőségre emelkedett, a zarándoklatok egymást érték a szigeten, melyet ezentúl Szent Margitszigetnek neveztek. A kolostor templomát nagymértékben bővítették, beboltozták s a kor csucsíves izlésének megfelelően, díszesen átalakították. Majd jött a török megszállás s rombadöntötte a hajdani nagyszerű monostort. Romjait idővel szinte elmosták az áradások, betemette az iszap. Fák nőttek a hajdani épületek helyén s a kolostor lakóival együtt teljes feledésbe merült, míg végre az 1838-iki nagy áradás után végzett magyarányu tereprendezés révén a kolostor romjaira ráakadtak s dicső emlékezetű nádorunk, József királyi herceg, a templom alapfalait kiásatta.

A tudományos kutatások erre megindultak s a szentmargitszigeti műemlékeknek egész irodalma keletkezett. Felkutatták a szigetre vonatkozó okiratok és okmányok gazdag tárházát, de maguknak az építészeti maradványoknak felkutatását és feltárását csak a Székesfővárosi Közmunkák Tanácsa tűzte ki feladatául s e célból első ízben 1914-ben, utóbb 1921/22. és 1923. években végeztetett nagyobbarányú ásásokat, melyek révén a domonkosrendi apácakolostor főépületének egész alaprajza feltárult; ezzel biztos támaszpontot nyújtott a képezetnek, mely a századok ködfátyolán keresztül is élénk varázsolta a rég elpusztult épület elmosódó képét, miként azt fon-
tebb láttuk.

Sajnos, a Közmunkák Tanácsa nagynevű elhunyt elnökének, Zielinszki Szilárd drnak nem sikerült teljes programját megvalósítania, hogy legalább a zárda és tem-

plom legjellegzetesebb részeit helyreállítsa. A nagyszerű kutház faragott kövei, díszes párkányának ívsoros diszitményei ma is porban hevernek, a gyönyörű csorgókat márványmedencéjének tört darabjait külön őrzik, de a helyszínén kutató szem nem lát belőlük semmit. A templom pompás oratóriumának márványoszlopai, váll- és bordakövei szanaszét vannak szórva, elmozdításukkal próbálják ki erejüket a rakoncátlan pesti gyerekek, kik a kiásott falmaradványokon futkosva, minden lépésükkel újabb és újabb követ mozdítanak ki helyéből. A hajdani templom hajótère tele van kövekkel, melyeket a romladozó falak kijávitására hordtak oda, de most felhasználatlanul teljesen elborítják annak területét. A szépen megindított, de félbehagyott kutató munka nyomán a pusztulás képe még szánalmasabb s a romok a legszomorubb elhanyagoltság jellegét mutatják. Csak a kised kolostorudvar színes virágágya nyújt kedves pihenőt a romok sivárságán elfáradó szemnek.

Nem tudom elhinni, hogy a nemes lelkesedéssel megindított munka végképp megakadjon, annál kevésbé hiszem ezt, mert a Tanács jelenlegi ügybuzgó, minden szépért lelkesedő ügyvezető alelnöke, Czabaly Kálmán dr., bizonyára módot fog találni arra, hogy boldogult Zielinszky Szilárd kedves terve megvalósuljon s a romok területe a főváros multjában elmerengők hangulatos oázisává váljék.

Talán még beteljesedhetik, hogy az a remek XV. századbéli harang, mely a zárda területén egy kidőlt faóriás gyökerei között napvilágra került, újra megszólalhat s hívó szava átjatoszágra buzdítja a sziget járó-kelőit, emlékeztetve őket, hogy itt megszentelt területen járnak. Szavára talán új erőre buzdul föl a hit, mely IV-ik Béla király leányát, Margitot, a magyar nemzet legendás szentjévé avatta.

szomszédos államoknak a keze is benne van, amelyeknek területétsége nem türi, hogy Bulgária konszolidálódjék. Ennek az ugyilehet Bulgária határain tulcsapó veszedelemnek az elhárítására pedig az antant nagykegyesen csupán annyit enged meg, hogy a bolgár kormány háromezer fővel szaporithassa fegyveres erejét 2—3 hónapra!

A templomi merényletről ma érkezett jelentésekből egyébként kitünik, hogy valészinüen előre a szentélybe csempészett óraműre beállított pokolgép robbant fel. A katasztrófa abban a pillanatban történt, amidőn a katedrális előtt megkezdtek az evangélium olvasását. A robbanás hatása leírhatatlan volt. Földrengésszerűen rázta meg a monumentális épületet, melynek egész tetőzete és egy tornya beomlott. A robbanásra nagy pánik tört ki a legelőkelőbb közönséggel zsufolásig megtelt templomban. A halottak számát csak nagynehezen tudták megállapítani, minthogy sokan a romok közé kerültek. Hozzávetőlegesen a halottak számát 150-re becsülik. Caribrodri jelentés szerint a kétezer résztvevő kilencven százaléka könnyebben vagy súlyosabban megsebesült. A miniszterek valamennyien könnyebb sérülést szenvedtek, köztük Cankov miniszterelnök, Kalfov külügyminiszter, Bobosevski kereskedelemügyi miniszter. Legsúlyosabban Russev belügyminiszter sebesült meg. A templomban jelenlevő tekintélyes egyéniségek közül megsebesültek: Timon, Georgiev, Danev nemzetgyűlési képviselő, Kisev, Szófia polgármestere, Davidov és Meredov tábornokok, súlyosan sebesült Bolov tábornok, a tüzéség parancsnoka, Kulev, a szobranje elnöke és Stepan, Szófia metropolitája.

A halottak között vannak: a rendőrfőnök, a kerületi főnök, a polgármester, Davidov tábornok, Neidenov, Nerczov, Zla-

kiuvi tanácskozást tartottak, amelyek az egész országra kiterjedő ostromállapot kihirdetését határozták el. Rögtön megkezdődött a gyanus emberek letartóztatás és ez alkalommal állítólag messzedágy-összeesküvés szervezettel lepleztek le. Nov Zagorában több mint százötven embert tartóztattak le.

Ez a szigorú intézkedés azonban nem gátolhatta meg azt, hogy tegnap este új merényletet ne kövessenek el. Szófia közepén meggyilkolták Georgevet, központi fogház igazgatóját. Gyilkosai elmenekültek.

A belügyminiszter haldoklik.

Bécs, ápr. 17.

(Saját tudósítónktól.) A szófia merényletről érkezett legújabb jelentések szerint az összes miniszterek megsebesültek. A belügyminiszter haldoklik s a miniszterelnök sebesülése szintén igen súlyos. A kabine tagjai, akiknek állapota megengedte, miután első segítségben részesültek, nyomban tanácskozásra ültek össze. A minisztertanácsban, amelyen kimondták az ostromállapot elrendelését, a király is résztvett. Szófia utcái teljesen néptelenek. A kihalt utcákon csak katonákkal telt autók cirkálnak. A miliciát mozgósították. Az összeesküvés gyanúsított társaságok vezetőit letartóztatták és Szófiába hozták. Novozs Gorában százötven összeesküvőt tartóztattak le. A bulgár határt teljesen lezárták. Csak néhány külföldi utazót engednek be az országba. Szófia minden középületét katonaság szállta meg. A merénylet ügyében megindított vizsgálat egyik föltevése szerint a robbanást a kupola alá elhelyezett pokolgép okozta. A másik föltevés szerint két ismeretlen ember dobott bombát a tömegbe. A sebesültek között van a volt osztrák vasuti csendőrség parancsnoka, Heidenfeld udvari tanácsos is, aki egy fél-